

УДК 327.8:070(477)

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2024.2.8>**Ірина КОШМАН**

кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики та українознавчих студій
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, kosh18@snu.edu.ua
ORCID: 0000-0002-7410-2208

**ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ
(НА ПРИКЛАДІ ЛОКАЛЬНИХ МЕДІА)**

Мета розвідки полягає в дослідженні особливостей протидії ворожим інформаційним впливам, що здійснюється локальним інтернет-ЗМІ, а також в тому, щоб окреслити специфіку інформаційних атак рф на представників конкретної територіальної громади. Об'єкт дослідження – інформація, що розповсюджується в медіа, як реакування на ворожі інформаційні атаки. Предмет дослідження – виокремлення, визначення й аналіз нарративів, що використовуються ворогом для моделювання паралельної реальності та спотворення світогляду й ціннісної картини світу членів локальної громади. В роботі використані методи аналізу та синтезу, вибірковий, описовий, порівняльний та семантичний методи. Матеріалом для дослідження слугували розслідування, що розміщені на сайті локального інтернет-видання «Гвара медіа» (Харківщина).

В роботі розглянуто поняття «інформаційна війна» (інформаційний вплив, інформаційний складник гібридної війни, інформаційно-психологічна операція) як суттєвий чинник гібридної війни. Зазначається, що інформаційна війна є формою здійснення протистояння в інформаційному просторі між різними ворожючими акторами, яка має на меті завдати шкоду інформаційній сфері ворога й захистити власну інформаційну сферу. Інструментами інформаційної війни виступають фейки, дезінформація, пропаганда тощо. Важливим завданням сучасної медіаспільноти є системна протидія ворожим впливам, зокрема відслідковування фейкової або спотвореної інформації. Аналіз розслідувань, що оприлюднені в рубриці «Фактчек» локального інтернет-медіа «Гвара медіа» в січні–травні 2024 року, дозволив виділити перелік нарративів, що просуває ворожа сторона. Виявлено, що найпоширенішими у зазначений період були нарративи, що направлені, по-перше, на дискредитацію Збройних сил України та, по-друге, на дискредитацію місцевих органів влади.

Ключові слова: інформаційна війна, гібридна війна, локальні медіа, нарратив, концепт.

**Iryna Koshman. THE INFORMATIONAL COMPONENT OF THE HYBRID WAR
(ON THE EXAMPLE OF LOCAL MEDIA)**

The goal of research is to study the specifics of countering hostile informational influences carried out by local Internet media, as well as to outline the specifics of Russian informational attacks on representatives of a specific territorial community. The object of the study is information disseminated in the media as a response to hostile information attacks. The subject of the study is the identification, definition and analysis of narratives used by the enemy to simulate a parallel reality and distort the worldview and value picture of the world of members of the local community. The work uses methods of analysis and synthesis, selective, descriptive, comparative and semantic methods. Investigations posted on the website of the local online publication «Гвара медіа» (Kharkiv region) served as the material for the research.

The paper examines the concept of «information war» (information influence, information component of hybrid war; information-psychological operation) as an essential factor of hybrid war. It is noted that an information war is a form of confrontation in the information space between various warring actors, which aims to harm the enemy's information sphere and protect one's own information sphere. Fakes, disinformation, propaganda, etc. are tools of information warfare. An important task of the modern media community is the systematic counteraction to hostile influences, in particular, the monitoring of fake or distorted information. The analysis of the investigations published in «Фактчек» section of the local Internet media «Гвара медіа» in January–May 2024 made it possible to highlight a list of narratives promoted by the enemy side. It was revealed that the most common narratives in the specified period were aimed, firstly, at discrediting the Armed Forces of Ukraine and, secondly, at discrediting local authorities.

Key words: information war, hybrid war, local media, narrative, concept.

Постановка проблеми. Г. М. Яворська, О. І. Іжак зазначають, що для розуміння специфіки гібридної війни принциповою є «ідея функціонального перетворення на зброю традиційно невійськових засобів силового впливу та об'єднання їх на цій підставі з власне військовими методами» [13, с. 27–28]. На думку Є. Магди, такий стан речей обумов-

люється розвитком сучасної науки: «наукові досягнення та технології дозволяють вести війну в найрізноманітніших формах та без її оголошення чи навіть дотримання її легітимних стандартів» [6, с. 138]. В. Горбулін виділяє три великі групи ключових компонентів, що співвідносяться із заходами в рамках гібридних воєн: традиційні військові засоби, квазі-

мілітарна діяльність і операції немілітарного впливу. В складі останньої групи виокремлюється інформаційна складова [2]. Тобто гібридні війни ведуться на багатьох різноманітних напрямках: воєнному, політичному, економічному, соціальному, гуманітарному, інформаційному тощо. Але, за Є. Магдою, запорукою успіху в гібридній війні є відповідний інформаційний супровід [6, с. 140].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти проблеми інформаційних війн (інформаційних складників гібридної війни, інформаційно-психологічних операцій, інформаційних впливів тощо) досліджуються в роботах В. П. Горбуліна, Д. В. Дубова, В. О. Жадька, О. В. Курбана, В. Лизанчука, Є. В. Магди, Г. Г. Почепцова тощо.

Я. Й. Малік визначає інформаційну війну як «форму ведення інформаційного протистояння між різними суб'єктами (державами, неурядовими, економічними та іншими структурами), яка передбачає проведення комплексу з нанесення шкоди інформаційній сфері конкуруючої сторони і захисту власної інформаційної сфери» [7, с. 45]. В. П. Горбулін, О. Г. Додонов, Д. В. Ланде відмічають, що важливими властивостями інформаційних операцій (інформаційних атак) є визначеність об'єктів впливу й планування, яке ґрунтується на досить точній інформації про об'єкти впливу [3, с. 19]. С. О. Князев пише, що завданням інформаційних воєн є підрив світогляду населення, руйнуванні інфраструктури держави, підрив авторитету керівництва держави, тобто мова йде про цілеспрямоване керування противником [5, с. 79]. Г. М. Яворська, О. І. Іжак вбачають специфіку інформаційних воєн у інтенсивності та широті охоплення аудиторії, що набула глобального масштабу; систематичному й комплексному застосуванні медійних та новомедійних засобів і створенні нового дискурсу війни, спрямованого на руйнування існуючих і формування нових інтерпретаційних та смислових механізмів сприйняття дійсності [13, с. 44]. А. В. Баровська та В. В. Циганов звертають увагу на те, що складниками воєнного протистояння в сучасних війнах є дезінформація, пропаганда, фейки, вербальне озброєння та роззброєння, лінгвістична агресія та лінгвістичний збиток, інформаційне гетто, мова ворожнечі тощо [1, с. 456]. Н. Карпчук і Б. Юськів підкреслюють, що «специфічними характеристиками російської гібридної війни є використання за будь-якої нагоди традиційних і сучасних медіаінструментів, щоб створювати наративи, які б відповідали інтенціям,

цілям, інтересам ініціатора впливу; щоб формувати кілька варіантів “реальності”, заплутати аудиторію, примусити постійно сумніватися і, як наслідок, бути неспроможною відділити факти від фейків» [4, с. 82].

В умовах гібридної війни протидія агресивним інформативним нападам є завданням надзвичайної важливості для медіаспільноти. Стратегії такої протидії повинні бути відповідними інструментам інформаційних воєн – різноманітними, різноскладовими, різнотерміновими й різновимірними: створення власного формату конструктивного міфодизайну всередині України; продукування власних атак на інформаційний простір ворога; створення правдивої рамки / фрейму інтерпретації історичних, політичних подій, експертних думок; розроблення ефективної моделі культурно-інформаційної протидії тощо [9, с. 52].

На тактичному рівні надзвичайну важливість має системне, послідовне відслідковування інформації, що поширює ворог, і її аргументоване означення (як фейкової, маніпулятивної або спотвореної). Така послідовна робота сприяє руйнуванню намірів ворога будувати паралельну реальність. На думку Б. О. Парахонського, створення паралельної реальності «як поєднання елементів справжньої дійсності та уявної» є специфічною ознакою гібридної війни [11, с. 57].

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в визначенні особливостей протидії локальним медіа ворожим інформаційним впливам; а також в тому, щоб окреслити специфіку інформаційних атак рф на конкретну територіальну громаду.

Матеріалом для дослідження послуговували тексти локального інтернет-видання «Гвара медіа», що оприлюднені на сайті медіа за січень–травень 2024 року.

Виклад основного матеріалу. Локальне інтернет-видання «Гвара медіа» (<https://gwaramedia.com/>) позиціонує себе як велике регіональне ЗМІ про Харківщину. Медіа є членом міжнародної мережі фактчекерів IFCN, й одне із завдань, зазначених у Маніфесті, вбачає в забезпеченні права людини на перевірену інформацію [8]. Інтернет-виданням створено чат-бот «Перевірка», за допомогою якого аудиторія може верифікувати інформацію. На 27.06.2024 кількість користувачів чат-боту склала 54657, було перевірено 94683 запитів і 14662 повідомлень було визначено як фейк [12].

В рубриці «Фактчек» регулярно оприлюднюються результати перевірки повідомлень щодо Харківщини, що з'являються на росій-

ських ресурсах. За січень–травень 2024 року в цій рубриці було опубліковано 41 розслідування: 32 з них визначені як фейки, 8 – як маніпуляція, 1 – як «бракує доказів».

Композиція всіх матеріалів є усталеною, складається з 3 частин: «Що сталося?», «Аналіз» та «Висновок». Джерелами для розслідувань у 31 випадку є безпосередньо повідомлення з російських ресурсів (головним чином, з Telegram каналів), у 10 випадках ініціаторами розслідування були користувачі чат-боту «Перевірка».

О. В. Новакова пише про те, що сучасне інформаційне суспільство прагне креативних і витончених інформаційних форм. Одним із різновидів таких форм є наративи – «історії та оповідання, які у формі живої розгорнутої та багатопланової розповіді просувають потрібні цінності, цілі та ідеали» [10, с. 20]. На думку О. В. Новаковою, саме такі складні, креативні форми використовує рф в інформаційній агресії проти України [10]. Більше того, ця інформаційна форма завдяки своєї «ємності» характеризується надзвичайною частотністю.

За означений термін російськими пропагандистськими ресурсами просувалися наративи, що націлені:

1) на дискредитацію Збройних сил України: *Масове захворювання на вірусну пневмонію на Харківщині* (16.01.2024); *ІІЗ ОБР ТРо готує пенсіонерів до оборони Харкова* (27.02.2024); *Бійці спецпідрозділу Кракен розстріляли жителів села Петропавлівка за відмову вітатися гаслом «Слава Україні»* (27.02.2024); *У Харкові ЗСУ змусили другокласника віддати їм гроші* (28.02.2024); *В Україні на Масницю підпалили військовослужбовця з Харкова* (24.03.2024); *На Харківщині військовослужбовці ЗСУ побили жінку з інвалідністю* (13.04.2024); *Через пригнічений стан військових на Харківщині підрозділи ЗСУ посилюються психологами з поліції та ДСНС* (19.04.2024); *Бійці спецпідрозділу «Кракен» підпалили церкву у Вовчанську* (21.04.2024); *Військовий у Харкові вбив коханку через проросійські погляди* (28.04.2024); *В Харкові дітей вчать вести бойові дії в міській забудові* (23.05.2024); *На Харківщині військовий 92 бригади пограбував пивний магазин* (27.05.2024); *На Харківщині тренують підрозділ жінок, щоб направити у Вовчанськ* (31.05.2024);

2) на дискредитацію місцевих органів влади: *Влада Харківщини скорочує кількість дитячих садків* (17.01.2024); *Голова Харківської обласної ради придбала собі годинник за 155 тисяч гривень за держко-*

шти (27.02.2024); *Влада Харкова готується до окупації міста російськими військами* (7.03.2024); *Міський голова Ігор Терехов зберхав, про відновлення роботи тролейбусів після блекауту* (31.03.2024); *Ветерани Харкова виступили із заявою зняти Ігоря Терехова з посади міського голови* (25.04.2024); *Влада Харкова вивозить документацію з міста* (13.05.2024); *Дружина голови Харківської ОВА Синегубова має елітну нерухомість у Дубаї* (20.05.2024); *Синегубов виїхав з Харкова та перебуває у Полтаві* (26.05.2024); *Синегубов пропонує знизити мобілізаційний вік до 17 років* (30.05.2024);

3) на дискредитацію мобілізації: *На Харківщині нагородили жінок, які викрили своїх чоловіків-ухилянтів* (31.03.2024); *У Харкові розширюють мережу військкоматів* (4.04.2024); *У Харківському національному економічному університеті готуються до мобілізації студентів* (30.04.2024); *У Харківському національному педагогічному університеті студентів «зганяють» на зустріч з ТЦК* (12.05.2024); *Харківський ТЦК та СП розкидає листівки з закликом приводити друзів* (26.05.2024); *У Харкові «працівники ТЦК» викрали людину* (28.05.2024); *У Харкові одразу після випускного юнакам вручають повістки* (31.05.2024);

4) на формування думки про активність антиукраїнського спротиву: *СБУ затримали партизанів РФ, які труїли українських військових горілкою* (11.02.2024); *Отруїв 20 українських військових: на Харківщині затримали партизана* (18.03.2024); *На Харківщині місцеві жителі спалювали місце вишанування військовослужбовців 93 ОМБр* (16.04.2023); *У Харкові зловмисники намагалися зняти прапор з найбільшого флагштока* (20.04.2024); *У Харкові почалося «сафари»: місцеві жителі намагаються знищити будівлю ТЦК* (31.05.2024);

5) на виправдання дій військових рф: *Армія рф завдала удару по підприємству Криотехніка у Харкові, де знаходилася військова техніка* (31.03.2024); *У зруйнованій армією рф харківській типографії збирали безпілотники* (29.05.2024); *У зруйнованому росіянами гіпермаркеті «Епіцентр» у Харкові базувалися військові* (31.05.2024);

6) на затвердження думки про військову перевагу рф: *У Харкові армія РФ вбила понад 60 найманців з Франції* (19.02.2024); *Британські букмекери приймають ставки на наступне захоплене Росією українське місто* (21.02.2024); *«Масова» евакуація з Харкова до Львова у лютому 2024 року* (29.02.2024);

7) на паплюження України й українського: *Українська народна казка «Червона шапочка»* (24.03.2024);

8) на дискредитацію Православної церкви України: *У Циркунах настоятель Свято-Миколаївського храму ПЦУ привласнив гроші, що були зібрані на реставрацію* (15.05.2024).

Вочевидь, що кожен із виявлених наративів є носієм певних тез. Наприклад, наратив «місцева влада Харкова», що просувається медіаресурсами рф, базується на твердженнях «місцева влада діє всупереч інтересів громадян», «влада корумпована», «місцеві чиновники залишають місто, прагнучі безпеки для себе», «громада проти місцевої влади», «влада прагне розкошів», «місцева влада зосереджена на власних проблемах» тощо. Пропагандистський наратив «Збройні сили України» ґрунтується на тезах «ЗСУ проти звичайних людей, звичайні люди проти ЗСУ», «до складу ЗСУ долучають дітей, жінок, пенсіонерів», «ЗСУ коять злочини проти цивільного населення», «ЗСУ знущаються з тих, хто не може себе захистити», «ЗСУ діють поза законом» тощо.

Таким чином, результати розслідувань локального медіа «Гвара медіа» свідчать про надзвичайну активність російських інформаційних ресурсів у намаганні побудувати певну уявну реальність й нав'язати її харківській спільноті, посіяти сумніви в думки громадян й породити відчуття невизначеності, невпевненості й розпачу.

Також у матеріалах російських ресурсів прослідковується послідовне нама-

гання закріплювати певні сенси в важливих для пропаганди рф концептах. В концепті «церква» робиться акцент на сенсах 'українська православна церква', 'справжня церква', 'гоніння', 'напад націоналістів', 'одна церква в місті', 'навмисне спалення', 'розпач віруючих' (*Бійці спецпідрозділу «Kraken» підпалили церкву у Вовчанську*). В концепті «росія» активуються сенси 'любов до росії', 'страждання через любов до росії', 'знущення націоналістів', 'небезпека для життя для налаштованих проросійські', 'загроза від мешканців Львова', 'бандерівці проти росії' (*Бійці спецпідрозділу Kraken розстріляли жителів села Петропавлівка за відмову вітатися гаслом «Слава Україні»; В Україні на Масницю підпалили військовослужбовця з Харкова; Військовий у Харкові вбив коханку через проросійські погляди*).

Висновки. Таким чином, аналіз фактчекінгових розслідувань, що проводяться локальним інтернет-виданням «Гвара медіа», свідчить про послідовну секторизацію інформаційної складової гібридної війни. Інформаційні впливи ворог здійснює на чітко окреслену цільову локальну аудиторію, використовуючи й спотворюючи будь-яку місцеву інформацію, або просто конструюючи її згідно зі своїми цілями. Навіть загальні пропагандистські тренди (мобілізація або ЗСУ) подаються з опорою на місцеву специфіку. Тому послідовна робота локальних медіа по перевірці на достовірність інформації, що з'являється в інформаційному просторі, є нагальною й необхідною.

Література:

1. Баровська А. В., Циганов В. В. Світ перед викликами глобальної російської пропаганди. *Світова гібридна війна: український фронт*: монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ: НІСД, 2017. С. 456–460.
2. Горбулін В. Гібридна війна: все тільки починається... *Дзеркало тижня*. 2016. URL: <https://zn.ua/ukr/internal/gibridna-viyna-vse-tilki-pochinayetsya-.html> (дата звернення: 27.06.2024).
3. Горбулін В. П., Додонов О. Г., Ланде Д. В. Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання: монографія. Київ: Інтертехнологія, 2009. 164 с.
4. Карпчук Н., Юськів Б. Інформаційні приводи й інформаційний супровід гібридної війни Російської Федерації проти України. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2022. Т. 45. С. 71–85.
5. Князев С. О. Сучасні тенденції ведення інформаційних війн. *Гібридна війна: сутність, виклики та загрози*: зб. матер. круглого столу (Київ, 8 липня 2021 р.). Київ: НА СБУ, 2021. С. 78–80.
6. Магда Є. В. Виклики гібридної війни: інформаційний вимір. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 5. С. 138–142.
7. Малик Я. Й. Інформаційна війна і Україна. *Демократичне врядування*. 2015. Вип. 15. С. 45–49.
8. Маніфест. *Гвара медіа*. URL: <https://gwaramedia.com/pro-gwara-media/> (дата звернення: 27.06.2024).
9. Ніколаєнко Н. Інформаційний фронт російсько-української гібридної війни. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2022. № 1(12). С. 45–54.
10. Новакова О. В. Пропагандистські наративи як зброя російської федерації в гібридній війні проти України. *Гібридна війна: сутність, виклики та загрози*: зб. матер. круглого столу (Київ, 8 липня 2021 р.). Київ: НА СБУ, 2021. С. 20–23.
11. Парахонський Б. О. Гібридна реальність і світовий порядок. *Світова гібридна війна: український фронт*: монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ: НІСД, 2017. С. 55–78.

12. «Перевірка» – бот, який виявляє фейкові новини. *Гвара media*. URL: <https://gwaramedia.com/per-evirka-razom-smozhemo/> (дата звернення: 27.06.2024).
13. Яворська Г. М., Їжак О. І. Феномен гібридної війни. *Світова гібридна війна: український фронт: монографія* / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ: НІСД, 2017. С. 15–54.